

ELVARÁZSOLT HARC ÉS VÉGSŐ FUVOLA^{*}

J E A N B A U D R I L L A R D

Kísértet járja be a hatalom birodalmát: a kommunizmus kísértete. De egy kísértet bolyong a kommunisták között is: a hatalomé.

Minden hamis a mai politikai forgatókönyvben, amelyben a kommunista (és általában a baloldali) hatalomátvétel forradalmi feszültségének látszata uralkodik. Valójában az egész látványterv mögött, amelyben a kommunisták továbbra is önfeláldozóan igyekeznek szembeszállni a jobboldallal, ekképp oldalmazva egész tákolmányukat, a hatalom negatív ereje működik, megadva nekik a tehetetlenség mindegyre megújuló erejét; vagyis a forradalom gyalázata ösztönzi őket. Nincsenek egyedül e téren, mert a politika mindenkinek magas, és e tekintetben a jobboldal sem kivétel. De a kommunisták történelmileg mindig a leninista perspektívában jelentek meg, amelyhez mindenki csatlakozik (és amelyhez ők húnek hiszik magukat), mint *politikus*, sőt a hatalom megragadásának hivatott szakértője. A gyöngesség, a politikai hanyatlás tehát náluk a legnyilvánvalóbb. A hatalomtól való félelem még a Sanguinetti-féle perspektívát is megbénítja, amely a *Hiteles jelentés a kapitalizmus megmentésének utolsó esélyeiről Olaszországban* címmel a kommunistákban látja az uralkodó osztály leváltóját a hatalom gyakorlása és a tőke *politikai* igazgatása területén (a legutóbbi olaszországi választások le is leplezték ezt az *utópiát*, amelyet még az osztályharc vénséges vén, cinikus idealizmusa táplált).¹

Honnan származik ez az impotencia, mi lehet e kasztráció forrása? Mi kötötte gúzsba őket? És miféle mágiának tulajdonítható, hogy a kommunisták mindig a cél közelében torpannak meg, a hosszútávfitó lázadásával ellentétben, aki magányosságában maga vállalja a vereséget, tagadva ezzel a játékszabályt? Miért torpannak meg mindig a hatalom közvetlen közelében, miért fékeznek kétségbeesetten éppen ott, akár a képregényekben a szakadék peremén, amikor megpillantják a hatalom szakadékát?

Berlinguer kijelenti: „Nem kell attól tartanunk, hogy a kommunisták veszik át a hatalmat Olaszországban.”² Ez egy többértelmű megfogalmazás, mivel az alábbiakat jelentheti:

– Nem kell ettől tartanunk, mivel a kommunisták, ha hatalomra kerülnek is, semmit sem változtatnak az alapvető kapitalista mechanizmuson.

– Nem áll fenn annak kockázata, hogy *valaha* is hatalomhoz jutnak, mivel nem is akarnak hatalomra kerülni.

1 Gianfranco Sanguinetti, a Szituacionalista Internacionálé olasz tagjának 1975-ös röpiratáról és az 1983-as olaszországi választásokról van szó, amelyen az Olasz Kommunista Párt (OKP) három mandátumot veszített, bár még mindig a második legtöbb szavazatot kapta. (A Szerk.)

2 Enrico Berlinguer az OKP főtitkára volt 1972 és 1984 között. Nevéhez fűződik a „történelmi kiegyezés” megkötése az Aldo Moro vezette kereszténydemokratákkal. (A Szerk.)

* Részlet Jean Baudrillard *La gauche divine* című könyvéből (Grasset, Paris, 1984. 13–25). A cím nem minden ironia nélkül az *Internacionálé* refrénjének kezdő sorát és a *Varázsfuvola* címét elegyíti. (A Szerk.)

– Valójában hatalom, igazi hatalom nem létezik többé, tehát nem áll fenn annak kockázata, hogy bárki is megszerzi vagy visszaszerzi azt.

– Én (mármint Berlinguer) nem tartok attól, hogy a kommunisták hatalomra jutnak Olaszországban – ami logikusnak, sőt magától értetődőnek tűnhet, de azért mégsem annyira, mert mindennek ellenkezőjét is akarhatja mondani (ehhez pedig nincs szükség pszichoanalízisre), mégpedig így: attól tartok, hogy a kommunisták tényleg hatalomra jutnak Olaszországban (és ennek a félsznek igenis megvan a maga oka, még egy kommunista esetében is).

Mindezek a kijelentések egyidejűleg igazak. Ez a titka annak a diskurzusnak, amelynek többértelmősége magát a hatalom bizonytalan helyzetét fejezi ki. A diskurzus pozíciójának meghatározása lehetetlen. A hatalom helyének meghatározása lehetetlen. Ez a politikai akarat nullfoka. Minden párt elvégzi az efféle önfölszámolást, mégis a kommunisták tanúskodnak legkegyetlenebbül a politikai hatalom akarásának megsemmisítéséről.

Itt van a moszkvai „hamis” körlevél ügye, amelyet a portugál kommunistákhoz intéztek a hatalom megszerzésének leghatékonyabb módjairól. Hihetetlen e bohózat minden szereplőjének naivitása! Szükségképpen a szerencsétlen baloldal röppentette föl ezt a kacsát, hogy némi életet leheljen a kommunisták régen megsemmisült politikai akaratába. A bimbózó kommunista pártok árnyékában egy szűz baloldal már régóta alig várja, hogy a jobboldal megerősöskölje. Hamis-e vagy igazi ez a bizonyos dokumentum? Teljességgel lényegtelen, mivel homlokegyenest az ellenkezője igaz annak, amit belefoglaltak – a kommunisták ugyanis már jó ideje arra vannak programozva, hogy *ne* ragadják meg a hatalmat.

A támadó szimuláció legszebb példája egy megfordított, hamis kijelentés lett volna, ezzel a címmel: „moszkvai irányelvek a világ minden kommunista pártjának arról, hogy melyek a hatalom soha meg *nem* ragadásának leghatékonyabb eszközei”. A politika területének minden hamissága ellen, ahol csak arról van szó, hogy a kommunista párt miképp tudná megdönteni a fennálló rendet, e megtévesztés ellen tehát, amelyben mindenki cinkos, romboló erejű csaláshoz kellett volna folyamodni: hamisítványhoz, amely megfordítja az aktuális politika szimulációs modelljét.

Ők maguk mindenféle jó okot sorolnak elő, erőviszonyokat, „objektív” helyzetet emlegetve: nem vesszük át a hatalmat válság idején (ami egyet jelentene a tőke válságának igazgatásával, márpedig tudjuk, hogy a tőke egyáltalán nem vár egyebet, mint igazgatásában a váltást, lásd Sanguinetti írását). Ám mindez abszurd, mert az áthidalt válság nem ad további esélyt a „forradalmi” fordultnak.

A másik egy taktikai, de bonyolultabb magyarázat. Ha a párt megragadja a hatalmat, egy dilemmával találja szemben magát: vagy totális reformizmusba esik vissza, hogy megőrizze választhatóságát – e perspektívában veszít a szocialistákkal szemben (általában a reformista perspektívában a baloldal veszít a jobboldallal szemben, amely erősebb e téren) – vagy kénytelen vállalni kommunista perspektíváit, ami annyit tesz, hogy azonnal lesöprik a színről. Az e két véglet közé ékelődött pártnak nincs más választása, mint a hatalom vonalán belül maradni, ahol a győzelem *elhivatott*jaként jelenhet meg, megmentheti arcukat, és még a saját árnyékát sem kell átugornia a hatalom realitásának próbatételében, ami egyébként óhatatlanul a bukását jelentené. Ugyanakkor a párt lehetővé teszi a jobboldalnak, hogy folyamatosan eljuttassa a kommunisták diadalának közelségét, akik ezáltal mozdulatlanul maradva a hatalmon belül maradnak. Így működik ez a végtelenített politikai forgatókönyv, amelyben a téteket megtették, és minden körben ugyanazokat a lapokat osztják újra meg újra.

De ez még mindig nem magyarázza meg, miért képtelenek a kommunisták politikai játszma, miért nem tudják politikailag vállalni az eszközök és célok szétválasztását, azaz azt a politikai elvet, amelyben a hatalom a cél, az eszközök pedig lehetnek bármilyenek. Őket elvakították az eszközök és szem

Jean Baudrillard könyvei magyarul

A tárgyak rendszere [1968] (ford. Albert Sándor) Gondolat, 1987.

Amerika [1986] (ford. Tótfalusi Ágnes) Magvető, 1996.

A rossz transzparenciája. Esszé a szélsőséges jelenségekről [1990] (ford. Klimó Ágnes) Balassi–BAE Tartóshullám–Intermedia, 1997.

Az utolsó előtti pillanat – A közönyös paroxista. Beszélgetések Philippe Petit-vel [1998] (ford. Tótfalusi Ágnes) Magvető, 2000.

A művészet összeesküvése – Esztétikai illúzió és de-illúzió [2005] (ford. Pálfi Judit) Műcsarnok, 2009.

(Flash Art On-line)

elől tévesztettek minden célt, elvakították őket a progresszív eredmények, a tömegek lassú haladása, a történelmi öntudatra ébredés – már csak ezekben hisznek és az akarat erejével, a jó szuperkantianus etika szerint, homogenizálják a célokat és eszközöket, mígnem végül magából a hatalomból is eszközt csinálnak, amit aztán lendületüket veszítve, végül nem tudtak megragadni. Megfosztották önmagukat mindennemű politikai erőszakosságtól, és pontosan ezért **mindig és mindenütt ők az áldozatok, nem törődve mással, csak a kizsákmányoló hatalom által elnyomott és megnyomorított tömegek száználmas mítoszával**. Minden diskurzusuknak ez az egyetlen szubsztanciája, ez a jó ég tudja, miféle kegyelemhez, milyen joghatósághoz intézett bégető panaszözön, ez a ki tudja, miféle istenhez esdeklő fohász, hogy álljon bosszút értük a gaz tőkén.

A kommunisták talán sohasem ízlelték meg igazán a hatalmat. Mint kommunisták, mindig csak a *bürokratikus* igazgatást ízlelték meg – ami pedig különbözik a politikai gyakorlattól, és csupán annak karikatúrája lehet. Jóllehet a sztálinizmusban még túlteng a politikai erőszak, mivel túlcsap a történelem, a tömegek, a munka és a szociális elem tiszta és egyszerű *használati értékén*. Még egyfajta abszurd birodalom zabolátlan állapotában él, a szociális elem racionális célszerűségén túl. Talán éppen itt van a kommunisták gyöngeségének, politikai impotenciájának komplexusa: Sztálin és az ő 1953-as halála óta *egyre inkább a használati érték mentén sorakoztak föl*, a történelem lehetséges átlát-szóságába, a szociális elembe vetett naiv hitükbe zárkóztak, és hittek abban, hogy minden egyéb dimenziót kiküszöböltek a dolgok egyfajta egészséges igazgatásán kívül. Emiatt estek vissza egy hallatlan *naivitásba*, amely a kereszténység legszebb napjaiban találja meg eredetét. Elvesztették a forradalom minden immorális, mértéktelen elemét, amelyek lehetővé tették volna, hogy fertőzőképessége terén hívják párviadalra a tőkét (nem pedig az állítólagos racionalitás terén).

Így aztán egy elég száználmas forradalom állt elő eredményül, amely a tőkét csupán a közhatalmat igazgató képtelenségében vette át. A tőke pedig, a maga „vad” etikájában, nem törődött a használati értékkel, sem a szociális elem helyes használatával – örült, korlátlan vállalkozás volt, amely egyre fokozódó közönnyel pusztította a szimbolikus univerzumot és egyre gyorsuló körforgásra

kényszerítette a csereértéket. A tőke meghatározása a következő lehetne: a csereérték korlátlan uralma. A szimbolikus és rituális rendben nem igaz, hogy a tőke szembehelyezkedik az érdek, a haszon, a termelés és a munka szimbolikus rendjével, röviden szólva a pozitív célszerűségekkel. Mindent elszakít eredetétől, kapcsolataitól, mértéktelenül kiterjeszti az érték határait és *mindenáron* fokozza az ugyancsak akár irracionális beruházást. (Ami a Max Weber-féle racionális számítás ellentéte.) **A tőke racionalitása méretes baromság: a tőke kihívás az értékek természetes rendje ellen.** E kihívás nem ismer hátrált. Mindenáron a (csere)érték diadalát igyekszik birtokolni, axiómája pedig a beruházás, nem pedig a termelés. Mindent újra meg újra játékba akar küldeni, újonnan működtetni; az igazi kapitalista nem halmoz fel, nem élvez az életet, nem fogyaszt, termelékenysége végtelen spirál, minden termelést egy későbbi termelékenységgé alakít át – tekintet nélkül a szükségletekre, az emberi és társadalmi célokra. Ebben a kapitalizmusban legalábbis, amely a 18. századtól a 20. század elejéig állt fenn, minden mértéktelen és amorális.

A marxizmus ennek csupán értéktelenebb formája. A szocializmus nem a tőke magasabb rendű, dialektikus formája, hanem csak a társadalmi elem értéktelenebb, közhelyesebb formája, a politikai gazdaságtan által *moralizált* forma (amelyet maga Marx kritikai dimenzióvá redukált és ekképp elvette irracionális, aszkétikus dimenzióját, amelyre még Weber mutatott rá *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme* című művében). Magát a politikai gazdaságtant szintén teljes egészében *moralizálta a használati érték*.

Azt egész *politikai* (és nem csupán gazdasági) jó lelkiismeret a használati értékben keresett menedéket. Ennek folyamatát élesebb, kegyetlenebb fényben kell megvizsgálni annál, mintha csupán tárgyakat és termékeket szemlélnénk. A teljes szociális elem szintjén szükséges vizsgálódnunk! Merthogy ezúttal a társadalmi elem használati értéke a tét, *a társadalmi elem mint használati érték*. A kommunisták hisznek a munka, a társadalmi elem, az anyag, a történelmi materializmus (az ő materializmusuk) használati értékében. Hisznek a társadalmi elem „realitásában”, a küzdelmekben, az osztályokban, meg még a nyavalya tudja, miben nem. Mindenben hisznek, mindenben hinni akarnak – ez az ő mélyeséges moralitásuk... Ez fosztja meg őket minden politikai képességtől.

Nem hisznek már a látszatok szent láthatárában – pontosabban a forradalom akar véget vetni e látszatoknak –, csak a valóság korlátozott horizontját szemlélik. Hisznek a dolgok adminisztrációjában és egy empirikus forradalomban, amely követi majd az idők során. Hisznek az idő koherenciájában és folytonosságában. Ám a politika lényegét képező dolgok, mint a mértéktelenség, az erkölcstelenség, a szimuláció és a csábítás, elkerüli figyelmüket. Ez butítja el őket mélyeségesen – belegyepesedtek a maguk szellemi bürokráciájába. Konkrétabban szólva, ez az, ami képtelenné teszi őket a hatalom megragadására vagy megtartására. Az élet használati értékével gazdálkodó vidékies tisztviselők lettek, amolyan hatósági mosollyal az arcukon és a középosztály hivatalnokainak kedélyeskedő határozottságával. (A „középosztályt” a használati érték butító hatása és történelmi háziasítása tenyésztette ki.) A „proletariátus” még a használati érték brutalitása és általánosított rendszere szintjén, azaz a tőke forradalmi szintjén vívta halálos harcát a csereértékre jellemző ember telenséggel. Ma viszont ehelyett a gyermekded fohász áradata hallatszik egyre hangosabban, mindig több használati értéket követelve, a középosztály ideológiájának engedelmességgel; **a szocializmus és a kommunizmus pedig nem egyéb a tőke uralkodó értékeinek leértékelődésénél és a hatékony politika összeomlásánál.**

A kommunisták azért süllyedtek mélyebbre még a tőkénél is, azért lettek csak arra képesek, hogy az értéktörvény legértéktelenebb formáját igazgassák, mert *a társadalmi elem helyes használatának* elméleti és gyakorlati szakemberei lettek, a politikai gazdaságtan helyes használatával. Ez a dialektika végérvényes vége. A nagy marxista ígéret vége.

(Fordította: Romhányi Török Gábor)